

Сяргей Чыгрын
(Слонім)

Слоні́мскія мастакі пад нямецкай акупацыяй (1941-1944)

Горад Слонім быў заняты нямецкімі войскамі 26 чэрвеня 1941 г., дзе адразу палявой камендатурай стварыліся органы грамадзянскай улады, якія ёй падпарадкоўваліся і працавалі пад яе кантролем. У створаных мясцовых органах упраўлення амаль усе кіруючыя пасады спачатку займалі палякі. Але да беларусаў яны ставіліся не зусім лаяльна і пагардліва, асабліва да тых, хто сюды прыехаў з Усходняй Беларусі. У пачатку ліпеня 1944 г. фельдкамандантам у Слоніме быў прызначаны маёр Кіцына. Ён правёў рэарганізацыю мясцовай улады і прыцягнуў у яе органы грамадзян беларускай нацыянальнасці. Замест „грамадзянскай стражы” была створана дапаможная паліцыя, якая ў асноўным складалася з беларусаў.

Палітычныя абставіны пры Польшчы і пры бальшавіках у Заходняй Беларусі да пачатку Другой сусветнай вайны асабліва не давалі магчымасці развіцця беларускім талентам. Беларус тады не мог атрымаць, напрыклад, адмысловае мастацкае асветы, не мог вывучыць той самай тэорыі мастацтва. Ён быў і заставаўся самавукам і толькі адзінкам удавалася неяк атрымаць адукацыю ў мастацкіх школах. Немцы, наадварот, гэтай справе не прырэчылі.

Напачатку вайны і падчас акупацыі ў Слоніме пражывалі звыш 15 таленавітых мастакоў¹. Найбольш яркай асобай быў Антон Карніцкі. „З Антонам Карніцкім, — прыгадаў у адным з пісем да аўтара гэтых радкоў Барыс Данілюк з ЗША, — пазнаёміў мяне ў канцы 1941 г. Сяргей Новік-Пяюн, які прасіў Карніцкага для Слонімскага краязнаўчага музея намалюваць партрэт Францішка Скарыны. Партрэт удаўся лепшы за ўсе партрэты Скарыны, якія даводзілася мне бачыць за ўсё маё жыццё. Пакуль Антон працаваў над карцінай, я з Новікам-Пеюном пару разоў заходзілі да яго на кватэру на другі паверх камянічкі на заходнім баку Першамайскай вуліцы каля рынку. Пры Польшчы гэта вуліца ў Слоніме насіла імя Сянкевіча. Антон Карніцкі быў яшчэ малады, але вельмі інтэлігентны і таленавіты чалавек, які мусіў зарабляць на жыццё маляваннем партрэтаў нямецкіх афіцэраў. Не магу прыгадаць нічога, што паказвала б на хваробу сухотаў у гэтага чалавека. Але яго нечаканая смерць была для мяне і беларусаў Слоніма вялікім шокам”.

¹ „Раніца”, Берлін, 1944, 16 студзеня.

Антон Карніцкі нарадзіўся ў 1913 г. у Адэсе, куды ў пошуках заробку выехалі з Навагрудчыны яго бацькі. У 1922 г. сям'я вярнулася ў Слонім. Жылі ў Рышчыцах у доме № 5. Антон спачатку вучыўся ў польскай гімназіі імя Адама Міцкевіча ў Навагрудку, а потым — у мастацкай школе Панкевіча ў Варшаве. Але скончыць яе яму не ўдалося, бо на вучобу не хапіла фінансавых сродкаў. Таму ў 1939 г. Антон вярнуўся ў Слонім да бацькоў. Пазней мастацкія веды чэрпаў шляхам самаадукацыі, дзякуючы сваёй энергіі і адданасці, якія праяўляў да мастацтва.

Беларускі паэт, публіцыст і выдавец Сяргей Хмара часта ў сваіх выданнях згадваў пра Антона Карніцкага, якога добра ведаў падчас нямецкай акупацыі. „Гэта быў чалавек упрост звар'яцелы на сваім мастацтве. Бывала, немцы рабілі масавыя аблавы па дамах і хапалі мужчын і дзяўчат, каб адправіць у Нямеччыну. Усе перапалоханыя хаваліся хтокуды, а Антон Карніцкі выходзіў на слонімскае рынак, расстаўляў сваё складное крэсельца, мальберт і зарысоўваў тыпы з натуры”, — пісаў Сяргей Хмара². Праўда, у адну з такіх аблаў забралі і Антона. Дзякуючы беларусам, якія працавалі ў нямецкай адміністрацыі, мастака выпусцілі на волю, тым больш, што ён быў ужо хворы на сухоты. Гебітскамісар Слоніма Эрэн папрасіў Карніцкага маляваць яму карціны, якія той у яго паабяцаў абменьваць на харчаванне.

Сеансы пачаліся неадкладна. Эрэн пазіраваў гадзінамі ў сваім рабочым кабінце. Антон працаваў да поўнага знясілення. Хацелася хутчэй пакончыць з гэтым непрыемным заказам. Але Эрэн уваходзіў у смак, завальваючы яго ўсё новымі і новымі заказамі. Гебітскамісару яўна падабаліся працы Карніцкага, нават тыя з іх, што рабіліся экспромтам. Ён не лічыў патрэбным скрываць ад мастака сваіх намераў, прад'явіўшы аднойчы яму сваё патрабаванне: „Не трэба пад карцінамі вашага прозвішча, пан Карніцкі”. Дарэчы, падчас акупацыі Слоніма немцы вывезлі ў Германію 180 карцін Антона Карніцкага.

У снежні 1943 — студзені 1944 г. мастак ужо не мог падняцца, але спрабаваў маляваць, лежачы ў ложку. Яго часта наведвалі слонімскае мастакі і паэт Сяргей Новік-Пяюн, які згадваў, што мастак ужо не мог хадзіць, толькі сядзеў і ляжаў. Ён меў шмат карцін і цэлы альбом карыкатур на немцаў. А 25 студзеня 1944 г. Антон Карніцкі памёр. Яго пахавалі на Ружанскіх могілках у Слоніме. На жаль, магілу мне да сённяшніх дзён знайсці не ўдалося.

Пры немцах пра творчасць Антона Карніцкага шмат пісала беларуская прэса. Адзін з нумароў часопіса „Новы шлях” у 1943 г. надрукаваў 6 рэпрадукцый яго карцін і партрэт мастака, а таксама тэкст да іх,

² М. Казлоўскі, *Галасы разбуджаных птушак*, Мінск 2006, с. 163.

у якім сцвярджалася, што Антон Карніцкі не з'яўляецца прыхільнікам чыстага імпрэсіянізму ці чыстага натуралізму, бо над сваімі кампазіцыямі ён працаваў яшчэ мала, а творчасць ягоная абмяжоўвалася да нарысаў з натуры акварэллю і алейнымі фарбамі. Змест твораў Карніцкага — гэта жыццё беларускай вёскі, — як краявід, так і людзі.

Пасля смерці Антона Карніцкага ў 1944 г. у Слоніме была адкрыта асабістая выстава карцін мастака. Сёння ў Слонімскім краязнаўчым музеі захоўваецца некалькі твораў Антона Карніцкага, астатнія — у прыватных архівах Беларусі, Польшчы, Літвы і Германіі.

Падчас нямецкай акупацыі другой па таленце, пасля Антона Карніцкага, у Слоніме была мастачка Клаўдзія Хруцкая. Калі я ў Барыса Данилюка спытаў, што ён ведае пра Клаўдзію Хруцкую, слонімец, які жыве ў ЗША, адказаў:

„Мая жонка Марыя была вучаніцай Клаўдзіі Хруцкай. Пры Польшчы яна выкладала беларускую мову ў Слонімскай настаўніцкай семінарыі, пакуль яе не зачынілі ў 1936 г. Думаю, што дзякуючы Хруцкай, бібліятэка семінарыі займела, як на той час, багаты беларускі збор, з якога я шчодра браў веды, калі стаў свядомым беларусам. Пры немцах Клаўдзія Хруцкая таксама была настаўніцай. Жыла яна з дачкой Ганкай блізка праз дом ці два ад нас на Бляхарскім завулку каля Падгорнай вуліцы (цяпер, мабыць, гэтага дома ўжо няма). Мая жонка была знаёмая з Ганкай, ведаў крыху і я яе. Зрэдку сустракаліся, віталіся, нават аднойчы, не памятаю з якой прычыны, мы заходзілі да яе на кватэру”.

У 1990-х гадах я знайшоў Ганку (Ганну) — дачку Клаўдзіі Хруцкай і даведаўся, што яна жыве ў Торуні ў Польшчы. Летам 1996 г. я сабраўся да яе паехаць і сказаў пра гэта слонімскаму паэту Анатолю Іверсу (Івану Дарафеевічу Міско), які ў вайну таксама добра ведаў Клаўдзію Хруцкую і яе мужа. Іван Дарафеевіч дужа ўзрадаваўся, што я педу да дачкі Клаўдзіі Хруцкай. Ён перадаў шчыры паклон Ганцы і ліст для яе. На вялікі жаль, сустрэцца мне з Ганнай Хруцкай не ўдалося, я хутка не стала, але захавалася ў маім хатнім архіве пісьмо да пані Ганны ад Анатоля Іверса У ім паэт пісаў, што добра ведаў Клаўдзію Хруцкую, якая ў 1943 г. намалявала яго партрэт, які захоўваецца да гэтага часу (цяпер партрэт Анатоля Іверса, намаляваны Клаўдзіяй Хруцкай, захоўваецца ў сына паэта — Канстанціна Міско — С. Ч.). „Успамінаю, — пісаў у пісьме да дачкі Клаўдзіі Хруцкай Ганны Анатоль Іверс, — таксама добрым словам і пана Хруцкага, які працаваў касірам гарадской управы. Будучы кіраўніком падпольнай антыфашысцкай арганізацыі ў Слоніме, для легальнага пражывання тут, і я працаваў у гаруправе, у агульным адзеле. Там, атрымліваючы зарплату, пазнаёміўся з вельмі спакойным, разважлівым касірам. Трэба зазначыць, што ў Слоніме нямецкія акупацыйныя маркі хадзілі нараўне з савецкімі рублямі

(1:1). Я папрасіў касіра, ці зможа ён мяняць фальшывыя нямецкія грошы (мне прыносілі з лесу) на рублі. Пан Хруцкі без лішніх слоў згадзіўся. Прызначыў толькі дзень: „Заўтра 30 000 альбо 50 000”. І я ў прызначаны дзень дастаў з партфеля адну пачку, а на яе месца клаў атрыманую з касы (...). Прыпамінаю і вас, пані Ганна. Хадзілі вы ў яркачырвоным плашчыку. Ваша мама з першых дзён працы над маім партрэтам была шчырая са мной, заўсёды трывожылася за лёс сваёй дачкі (...). Мой партрэт цяпер знаходзіцца на відным месцы. Гляджу на яго і кожны дзень успамінаю ўсіх вас”.

У 1995 г. у Слоніме Анатоль Іверс выдаў зборнік вершаў „Прыдарожныя сосны”. Туды ён уключыў і рэпрадукцыю свайго партрэта, намаляванага мастачкай Клаўдзіяй Хруцкай у 1943 г.

Творы Клаўдзіі Хруцкай вельмі часта ў 1942-1944 гг. выстаўляліся ў Слоніме. Пра яе творы і выставы пісалі акупацыйныя беларускія газеты „Раніца”, „Беларуская газета”, „Слонімскі кур’ер”, „Слонімянская газета” і іншыя. Прэса адзначала, што Клаўдзія Хруцкая — найперш мастачка партрэтаў. Гэта партрэты-галовы. Але цікавасць ідзе не далей каларыстычна-пластычных задач. З гэтага боку яе партрэты імпанавалі вышуканым колерам і безумоўным падабенствам. Выдатнымі партрэтамі атрымаліся партрэт дачкі Ганны, партрэт паэткі Наталлі Арсенневай, які выдатна перадае яе характэрны твар, партрэт Сяргея Хмары, Анатоля Іверса і іншыя³.

Захаплялася Клаўдзія Хруцкая і нацюрмортамі, пейзажамі. Пейзажныя творы мастачкі мелі спецыфічныя адзнакі: у іх шмат паветра і сонца. Але галоўнае іх хараство ў іх фарбах. Хруцкая наогул з’яўлялася культурнай каларысткай і колеру яна заўсёды аддавала больш увагі, чым форме і малонку.

Пасля вайны Клаўдзія Хруцкая з сям’ёй пераехала ў Заходнюю Польшчу, дзе і пражыла свае апошнія гады.

Цікавай і своеасаблівай мастачкай у акупацыйным немцамі Слоніме была Рэгіна (Алена) Бялецкая. Яна любіла маляваць партрэты знакамітых беларусаў: Францішка Скарыны, Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Кастуся Каліноўскага, Францішака Багушэвіча і іншых.

Быў 1943 год. Неяк заснавальнік Слонімскага краянаўчага музея Язэп Стаброўскі папрасіў мастачку намаляваць Кастуся Каліноўскага, бо набліжалася гадавіна паўстання 1863 г. Мастачка памятала карціну Пятра Сергіевіча „Кастусь Каліноўскі сярод паўстанцаў”. Але тут патрэбен быў партрэт кіраўніка паўстання. І яна пачала ў Слоніме шукаць натуршчыка, падобнага да Кастуся. І неўзабаве яго знайшла. Гэта быў Георгій Пыцель — вучань адной з гарадскіх слонімскіх школ. Высокі

³ „Слонімянская газета”, Слонім, 1944, 25 красавіка.

статны юнак з густой чарнявай шавялюрай і блакітнымі вачыма на мужным твары вельмі нагадваў правадыра сялянскага паўстання. Рэгіна загадала Юрку, так звалі яго сябры, адпусціць валасы падаўжэй, бо так патрабавала мода другой паловы XIX ст. Натуршчык „абваласаціўся”, і мастачка прынялася за справу. А надышоў час — і карціна заняла ганаровае месца ў адной з залаў Слонімскага музея.

Пасля вайны Рэгіна Бялецкая пераехала ў Польшу, жыла ў Быдгашчы, дзе і памерла. Пры жыцці мастачка актыўна перапісвалася з многімі слонімкамі, дасылала свае творы.

5 сакавіка 1944 г. у Слоніме адкрылася першая гарадская выстава мясцовых мастакоў. Яе арганізавала мясцовае Беларускае культурнае згуртаванне. У выставе прымалі ўдзел 10 мастакоў: Клаўдзія Хруцкая, Аркадзь Бенікаў, Рыгор Чарнышоў, Юры Любанскі, Сергіюш Грудкоўскі, Вера Калюцік-Сташэўская, Ніна Жыткевіч, Фелікс Засадскі, А. Паўленка (імя даведацца не ўдалося). Трынаццацігадовы мастак Валянцін Філітовіч выставіў шэсць сваіх дасканалых малюнкаў. Разам наведвальнікам тады было прапанавана 76 карцін, з іх — 15 графічных работ і адна вышыванка „Жніво”, 6 работ скульптараў-самавукаў. „Слонінская газета” 25 красавіка 1944 г. пісала: «Мастакі Бенікаў і Чарнышоў паказалі добрую школу. Два пейзажы Чарнышова „Дворык” (алей) і „Дворык” (акварэль) сведчаць пра высокую прафесійную культуру і з’яўляюцца найбольш закончанымі працамі (...). „Смаленская крэпасць” Бенікава таксама адзіны абраз на выстаўцы, у якім мастак з намераў імкнуўся да настраёнасці — таму, хто адчувае лірычны смутак нашай прыроды, гэты вобраз у гэтым вельмі дапаможа (...). Аўтапартрэт Аркадзя Бенікава, нягледзячы на недапрацаванасць і бруднаваты колер, усё ж вельмі ўдалы. Асобна выдзяляецца невялічкая акварэль „Смаленскі сабор” — рэч сапраўды віртуозная і вартая слонімскага музея (...). Здольным мастаком паказаў сябе Юры Любанскі. Мог бы дасягнуць большых поспехаў, калі б менш займаўся „тэорыямі” і прапарцыянальна больш вучыўся ў прыроды, уважліва ўглядаючыся ў яе фарбы і прыслухоўваючыся да яе настрою. Адумысная грубасць ягонае манеры пазбаўляе акварэль каштоўнай далікатнасці. Таму ж ягоныя „Лета”, „Восень”, „Зіма” не хочуць лічыцца з порамі года, маючы аднолькавы лілаваты колер. Любанскаму належыць быць з прыродай на „вы”, бо яна не любіць фамільярнага абыходжання. Захапленне самой тэхнікай вядзе да манернасці, а манернае мастацтва — мастацтва бяссэнсавае (...). Нягледзячы на наіўнасць у дэталях твораў Веры Калюцік, яны выразна перадаюць ідэю вядомых арыгіналаў. Такой удалай працай з’яўляюцца „Першы крок” і бюст Францішка Скарыны. Партрэты з натуры атрымаліся горшымі (...). У маленькім Філітовічу заўчасна бачыцца вундэркінд (...). Усю сцяну на выставе занялі „эфектоўныя” абразы

спадара Грудкоўскага. Але ўсе гэтыя „квітнеючыя сады” — слабава-тыя»⁴. Вось такія былі заўвагі адносна твораў слоні́мскіх мастакоў.

Яшчэ летам 1943 г. сярод слоні́мскіх мастакоў з’явілася ідэя ства-рыць у Слоні́ме мастацкую школу, хаця ваенныя абставіны не вельмі спрыялі гэтаму пачынанню. Але хутка пачаліся падрыхтоўчыя работы, каб напачатку 1944 г. адкрыць школу, дзе побач з практычнымі павін-ны праводзіцца і тэарытычныя заняткі. Арганізатарам гэтай справы да-ручылі быць Сергіюшу Грудкоўскаму. Ён справіўся са сваёй задачай і напачатку 1944 г. у Слоні́ме яму ўдалося арганізаваць не мастацкую школу, а мастацкую студыю. У ёй самадзейныя творцы вучыліся маля-ваць, набіраліся мастацкага вопыту пад кіраўніцтвам сваіх кваліфіка-ваных сяброў. Дарэчы, Сергіюша Грудкоўскага ў 1944 г., калі Слоні́м быў вызвалены ад немцаў савецкімі войскамі, забралі на фронт. Пасля вайны ён паступіў на вучобу ў Варшаўскую акадэмію мастацтваў. Яго настаўнікамі былі знакамітыя польскія прафесары Ян Цыбіс і Януш Падольскі. Сергіюш Грудкоўскі стварыў каля 500 мастацкіх твораў, пры-маў удзел у 22 персанальных выставах у розных гарадах Польшчы, а таксама ў Будапешце, Вене і ў Слоні́ме. Ён жыве ў Варшаве. У ліста-падзе 2006 г. пан Грудкоўскі перадаў для Слоні́мскага краязнаўчага му-зея імя Язэпа Стаброўскага калекцыю сваіх акварэляў.

Акрамя вышэй названых мастакоў, падчас нямецкай акупацыі ў Сло-ні́ме пражывалі і займаліся творчасцю і такія самадзейныя мастакі, як Г. Саўчук, Н. Кучар, Я. Санюк, Ягалкоўскі, А. Гайдук, У. Анцута і ін-шыя. Лёс многіх пакуль невядомы. Вядома, што брат Санюка ў вайну выступаў на сцэне Слоні́мскага народнага дома, але пасля застрэліўся. Сам мастак летам 1944 г. выехаў на Захад. Вера Калюцік таксама пасля вайны выехала ў Германію. Яна добра ведала царкоўныя спевы, бо да вайны спявала ў царкоўным хоры ў Слоні́ме. За мяжой таксама навед-вала праваслаўныя царкоўныя хары, прымала ўдзел у мастацкіх вы-ставах. Што датычыць Усевалада Анцуты, дык пра яго мне ў лісце зга-даў усё той самы Барыс Данілюк з Амерыкі: „Пазнаёміўся я з сям’ёй Анцутаў у 1933 г. у „Русском благотворительном обществе” ў Слоні́-ме, у якім ягоная маці-ўдава была вялікай актывісткай і найбольшай маскоўскай шавіністкай. Мелі яны два дамы на Рыбацкай вуліцы — адзін спераду мураваны, а другі быў драўляны на панадворку. Магчы-ма, яны трымалі кватарантаў і за гэта жылі. Адзін год у тым драўля-ным доме месцілася тое рускае „общество” з ягонай кіраўніцай Але-най Івановай. Старэйшы Усеваладаў брат Сяргей вывучыўся на пека-ра-цукерніка і быў нават адчынiў у Слоні́ме модную тады цукерню, але яго прадпрыемства доўга не пратрымалася, бо сам гаспадар моцна піў.

⁴ „Слоні́мская газэта”, Слоні́м, 1944, 25 красавіка.

Тое самае з ім было і ў Амерыцы. Малодшы брат Анцутаў, ці не праз савецкі палон, апынуўся ў арміі Андерса, а пазней, як я чуў, жыў у Англіі. Сам Усевалад (Сева) у 1935 г. скончыў Слоніўскую настаўніцкую семінарыю. Маляваць яго заахваціла Клаўдзія Хрупкая, якая працавала ў семінарыі. Пры першых саветах Усевалад Анцута працаваў настаўнікам у Парэцкай школе, а пры немцах настаўнічаў у Слоніме. На эміграцыі я бачыў толькі адзіны ягоны абраз, які ён падараваў Катэдральнаму Сабору БАПЦ Святога Кірылы Тураўскага ў Брукліне (ЗША)⁵.

2 красавіка 1944 г. у Слоніме адкрылася выстава народнага мастацтва, на якой было паказана майстэрства ткачых Слоніўскай акругі (Слоніўская акруга пры немцах налічвала 171 563 чалавекі. Сюды ўваходзілі Слоніўскі, Казлоўшчынскі, Дзярэчынскі, Быценскі і Косаўскі раёны — С. Ч.). Свае найлепшыя вырабы паказалі вяскоўцы з вёсак Казлоўшчына, Азярніца, Мядзвінавічы, Пляшкі, Парэчча, Хадзьявічы. Пра выставу пісала нават берлінская беларуская газета „Раніца”: „З выстаўленых экспанатаў можна бачыць, што найбольш па-мастацку ткуць свае радзюшкі сялянкі з-пад Казлоўшчыны і з-пад Азярніцы. Выстаўленыя з гэтых ваколіц ваўняныя капы адны з лепшых (Ліда Лішых з Мядзвінавіч). Але і іншыя куткі Слоніўшчыны таксама сцвярджаюць выстаўленымі тканінамі, што ўсюды цвіце гэтае народнае мастацтва. Між іншым вельмі цікавыя экспанаты выстаўлены Лізай Малышчык з вёскі Пляшкі, Аленай Галерчык з Парэчча, Марыяй Сяргей з Нараставіч і Аленай Шундрык з Хадзьявіч. Тэматыка ўзораў: кола, ваконцы, гуркі, зоркі, Ярылаў крыж, канюшынка, васілёк, ружы, букеты, лісце, птушкі і іншае. Да 40 адценнеў розных колераў можна выявіць у гэтым каляровым багацці тканінаў Слоніўшчыны”⁵.

Праўда, выстава ахоплівала толькі немалую частку багацця ўзораў народнага мастацтва слоніўскай беларускай вёскі. Ваенны час не дазваляў шырэй і больш поўна разгарнуцца гэтай выставе. Але ўжо праз тыдзень, 9 красавіка 1944 г., у Слоніме адкрылася новая выстава-продаж вышыванак, якую наладзіла Беларускае культурнае таварыства. Найбольш яркімі і арыгінальнымі былі вышываныя кашулі слоніўскага мастака Алеся Асіпчыка. Асабліва імі зацікавіліся самі немцы.

Жыццёвы лёс Алеся Асіпчыка быў доўгім (ён пражыў 81 год), але нялёгкім. Сёлета 1 красавіка яму споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння. Нарадзіўся Алесь Асіпчык (на эмігрыцыі ён стаў Алесем Асіповіч-Асіпчыкам) на Слоніўшчыне. З 1944 г. жыў у Германіі, ЗША, Канадзе. У 1947 г. у Баварыі выдаў сваю кніжку „Цудатворны Абраз Жыровіцкае Божае Маці і Жыровіцкі манастыр”, а таксама яе сам аформіў. З’яўляўся адным з ініцыятараў і заснавальнікам Жыровіцкага праваслаў-

⁵ „Раніца”, Берлін, 1944, 14 траўня.

нага брацтва. З 1950-х гадоў быў звязаны з Расійскім аб'яднаннем таварыства ўзаемадапамогі (РООВА). Друкаваўся на старонках беларускіх эміграцыйных выданняў. Апошнія гады жыцця правёў у доме састарэлых у г. Джэксан (штат Нью-Йорк), дзе і памёр 14 сакавіка 1990 г.

У траўні 1944 г. Беларускае культурнае таварыства зноў наладзіла выставу слоніmsкіх мастакоў. Яна працягвалася два тыдні. У ёй прымалі ўдзел 7 мясцовых мастакоў: К. Хруцкая, Ю. Любанскі, А. Паўленка, Ф. Засадскі, А. Гайдук, А. Бенікаў, Р. Чарнышоў. На выставе экспанавалася 71 малюнак, пераважна гэта былі пейзажы.

11 кастрычніка 1942 г., пасля рэарганізацыі, у Слоніме адбылося ўрачыстае адкрыццё краязнаўчага музея. Найбольшую ўвагу прыцягвалі ў музеі аддзелы гістарычна-этнаграфічны і беларускага адраджэння. Там экспанавалася цэлая серыя партрэтаў вялікіх людзей Беларусі — ад Францішка Скарыны і Льва Сапегі да Кастуся Каліноўскага. У музеі знаходзілася калекцыя алейных абразоў і замалёвак слоніmsкага паэта Гальяша Леўчыка. Дарэчы, першы свой паэтычны зборнік „Чыжык беларускі”, які пабачыў свет у 1912 г. у Вільні, Гальяш Леўчык сам яго афармляў.

На другую палову 1944 г. у Слоніме планавалася новая выстава мясцовых мастакоў, але 10 ліпеня ў горад над Шчарай прыйшлі савецкія войскі.